

УДК 330:[378.09:001.9]:63

ЕКОНОМІЧНІ ЗНАННЯ – НЕВІД’ЄМНА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ГРАМОТНОСТІ АГРАРІЇВ

Фугело П.М.

Подільський державний аграрно-технічний університет

Фугело М.А.

Державний університет фіскальної служби України

Визначено ключові проблеми аграрної освіти та шляхи їх розв’язання. Оцінено роль фахових знань у забезпеченні економічного прогресу держави. Обґрунтовано потребу фахівців сільськогосподарського виробництва в економічній грамотності та запропоновано план її реалізації. Розроблено пропозиції щодо організації перепідготовки і підвищення кваліфікації фахівців АПК та рекомендації, які стосуються освітньої сертифікації агровиробників.

Ключові слова: аграрна сфера, людський капітал, інтелектуальні ресурси, фахова грамотність, кадровий потенціал, економічні знання, неперервна підготовка.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв’язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Прогрес в аграрній сфері виробництва неможливий без забезпечення його висококваліфікованими спеціалістами. У розв’язанні цього завдання головну роль має відігравати освітній фактор.

Незважаючи на проблеми притаманні вітчизняній вищій школі, аграрні навчальні заклади краї-

ни володіють достатнім потенціалом для підготовки професійно грамотних кадрів, підвищення кваліфікаційного рівня працюючих фахівців та проведення освітньої сертифікації виробників аграрної продукції. В умовах трансформації АПК доцільно підняти методологічний рівень економічної освіти, активно формувати новий тип економічного мислення.

Як свідчить зарубіжний і вітчизняний досвід, забезпечити прогрес в сільськогосподарському

виробництві можливо шляхом досягнення відповідності між рівнем підготовки спеціалістів та вимогами сучасності. Саме висококваліфіковані кадри, їх фахова грамотність здатні активізувати роботу аграрного сектора економіки, сприяти позитивним змінам в житті громадян і держави в цілому, піднести міжнародний авторитет України.

Тому виникає потреба поглиблених наукових досліджень, щодо ролі фахових знань у підвищенні ефективності агровиробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Питання значення людського капіталу, зокрема, придбаних знань у зростанні продуктивності виробництва, висвітлювалися в працях Г. Беккера, О.А. Грішнєвої, Ф.В. Зінов'єва, І.В. Ільїнського, Л.І. Михайлової та інших авторів. Проблеми у сфері навчання та формування кадрового потенціалу розглядали у своїх працях О.Ю. Амосов, М.О. Бесєдін, М.К. Долщанин, В.Г. Галанець, В.В. Юрчишен, В.І. Якуба.

Мета дослідження полягає у висвітленні теоретичних аспектів впливу освітнього рівня фахівців на національний добробут держави, виявленні шляхів інтенсифікації навчання та розкритті ролі освіти в структурі інтелектуального ресурсу кадрового потенціалу АПК.

Виклад основного матеріалу дослідження. Реформування аграрної сфери призвело не тільки до абсолютного скорочення чисельності спеціалістів сільськогосподарських підприємств держави (приблизно в чотири рази), але й погіршення їх якісного складу.

Створення матеріальних благ необхідних для існування і розвитку людського суспільства, яке відбувається на всіх його етапах є результатом матеріального виробництва. Вирішальним фактором цього процесу є праця людей, в основі якої лежить виробничий досвід, знання, здібності та навички, тобто в сучасній термінології – людський капітал, або в більш широкому трактуванні – інтелектуальні ресурси (інтелектуальний капітал). Поняття «капітал» має різноманітні тлумачення, але всі вони єдині в одному: капітал асоціюється із здатністю приносити дохід.

Людський капітал складається із вроджених обдарувань і придбаних знань, навичок, мотивації та енергії, якими наділені люди і які можуть використовуватися протягом певного періоду часу з метою виробництва товарів і послуг. Він є формою капіталу, тому що є джерелом майбутніх доходів або майбутніх задоволень, або того й іншого разом. Капіталом є будь-який актив, фізичний або людський, який володіє здатністю генерувати потік майбутніх доходів» [1, с. 113].

Людський капітал – один з найважливіших компонентів вкладень в усіх розвинутих країнах світу. Економічний потенціал підприємства приблизно на 2/3 залежить від людського капіталу, на 1/6 від природного та 1/6 від фізичного (нагромаджених матеріально-речових фондів) [2, с. 150].

Домінуюче значення в структурі людського капіталу має освітній фактор. Освіта сприяє формуванню соціальних ресурсів особистості – закладеного в людині потенціалу соціальної взаємодії, його підключення до визначення соціального середовища. Освіта дає не тільки знання

і уміння, які складають основу інтелектуального ресурсу, але і певний престиж у суспільстві.

На жаль, в силу багатьох причин за останні десятиліття провідні навчальні заклади і наукові установи України втратили майже третину свого інтелектуального потенціалу найвищого ґатунку, який став інтелектуальним потенціалом інших держав. Окрім того в силу економічної кризи та збільшення військових витрат значно знизилось фінансування освіти в країні.

Ці та інші чинники здійснили свій негативний вплив на систему підготовки спеціалістів вищої кваліфікації для різних галузей.

Пошук найбільш ефективних способів управління працею був і залишається одним із основних економічних завдань, а вирішення його нерозривно пов'язане з проблемою високої кваліфікації працюючих.

Стрімкі зміни основних технологічних процесів актуалізують питання неперервного навчання персоналу. Процес формування особистості у системі неперервної освіти складається з двох основних етапів: 1) базова освіта – підготовче навчання та виховання, що хронологічно передує діяльності індивіда у професійній сфері; 2) післябазова (післядипломна) освіта – подальше навчання та виховання, поєднані з практичною діяльністю у сфері суспільного виробництва [3].

Практика країн з розвинутою ринковою економікою показує, що затрати на ріст творчого потенціалу персоналу керівництвом фірм рахує прибутковими інвестиціями, а внутрішньо-фірмові навчальні групи і гуртки – підрозділами, що беруть участь у створенні прибутку. Більшість зарубіжних підприємств виділяють на навчання персоналу близько 10% фонду заробітної плати [4, с. 101].

Питання фахової грамотності працівників є актуальним і для агропромислового комплексу України.

Нестача у сільськогосподарських галузях кваліфікованих кадрів, зниження мотивації до високопродуктивної праці вимагають покращення якості управління персоналом сільськогосподарських підприємств.

Під управлінською діяльністю керівника ми розуміємо його цілеспрямований вплив на підлеглих, який приводить їх до усвідомленої та активної поведінки та діяльності, відповідно до намірів посадовця.

Організація економічної роботи в підприємстві оптимальна, коли інтереси персоналу, в тому числі управлінського, збігаються з інтересами підприємства, а інтереси останнього – з інтересами суспільства. Правильно організована праця не порушує інтереси працівників, може принести задоволення і спонукати до підвищення продуктивності праці [5, с. 119].

Очевидно, що забезпечити економічний прогрес у державі в цілому, і аграрній сфері виробництва зокрема, можуть тільки професійно підготовлені кадри. Проблема фахової грамотності кадрового персоналу АПК є багатогранною. Її вирішення залежить від ряду факторів: політичних, економічних, науково-технологічних, організаційних, соціально-демографічних, природно-географічних тощо.

Найбільш вагомими з них на сьогоднішній день є: політична та економічна кризи; військова си-

туація; галузеві реформування; нескорегованість стратегічного напрямку діяльності; недостатній рівень кваліфікації фахівців; нераціональна експлуатація агроугідь; недостатні фінансування аграрної сфери виробництва і, зокрема, закладів, що готують фахівців для неї. Негативний відбиток на забезпечення розвитку сільського господарства і сільських територій накладає також відсутність в Україні Державної системи сприяння і безпеки аграрного підприємництва [6].

Організація кадрового забезпечення АПК України в таких умовах має передбачати врахування всіх особливостей сьогодення і перспектив майбутнього.

Однією з важливих проблем є визначення обсягів вищої освіти. Методика розв'язання цієї проблеми, заснована на функціональній залежності між обсягом і структурою підготовки кадрів та структурою виробництва, є сьогодні недієвою. Більш ефективними в даний час є два підходи, які широко використовуються в економічно-розвинутих країнах: інвестиційний і «від потреб людини».

Суть інвестиційного підходу полягає в тому, що в систему вищої освіти вкладаються кошти для того, щоб зростав національний дохід (у зв'язку з підвищенням якості праці). Підхід «від потреб людини» базується на такому твердженні: «Вища освіта гарантує підвищення якості праці, а розподіл благ відбувається згідно затраченої праці. Відповідно, вища освіта гарантує її власникові вищий рівень життя». В основі цього підходу лежить принцип Дж.С. Мілля: «Людина знає, що їй потрібно, краще ніж держава». Звідси, об'єм і структура вищої освіти визначає попит на неї.

Ефективна робота системи вищої освіти повинна орієнтуватися на майбутню посадову структуру. При її визначенні використовують програмно-цільовий та програмно-рівневий метод. При використанні першого – прогнозований рівень і характер виробництва диференціюються до цілей у вигляді майбутнього посадового розкладу; у відповідності з цим підготовка кадрів ведеться по вузьких спеціальностях. При другому підході, потреба прогнозується вкрай укрупнено, а основна увага звертається на підвищений рівень підготовки, який забезпечує випускнику можливість активної адаптації аж до вибору виду діяльності у відповідності з індивідуальними здібностями.

Вивчення специфіки діяльності аграрних сфер економіки розвинутих країн показує, що в основі їх успіху лежить не тільки високий рівень спеціальних знань, але і обов'язкова економічна грамотність фахівців. До прикладу, фермеру для успішної діяльності необхідні не лише спеціальні знання з рослинництва, тваринництва, механізації, а й обізнаність у сфері ведення аграрного бізнесу.

Економічні знання ціняться за їх зв'язок з практикою господарювання.

Особливу роль у здобутті економічних знань повинна зіграти, уже згадувана нами, неперервна підготовка спеціалістів. Вона розпочинається ще в навчальному закладі і направлена на те, щоб майбутні спеціалісти нееконічного профілю оволоділи, по-перше, знаннями закономірностей, принципів, основних особливостей і методів організаційно-економічного функціонування і розвитку виробничих систем; по-друге, умінням ставити задачі, аналізувати організаційно-економічний

стан виробничих систем, розкривати наявні резерви, розробляти і приймати рішення з урахуванням економічних умов; по-третє, навичками розв'язання організаційно-економічних задач стосовно різних виробничих систем і прийняття на цій основі рішень, в яких би максимально враховувались інтереси національного господарства [7, с. 36].

Узагальнюючи результати, та враховуючи сформульовані вище вимоги, пропонуємо план їх реалізації, що містить чотири розділи: формування у студентів економічного мислення; економічна освіта, закріплення і розвиток у студентів економічних знань; покращення економічної підготовки викладачів нееконістів і участь їх у розвитку в студентів економічного мислення.

Перший етап стратегії реалізують викладачі суспільних, загально-наукових і загальноекономічних дисциплін. Для цього елементи наскрізної економічної підготовки визначаються у відповідності до кожної спеціальності. Наприклад, для курсу математики доцільно включити основні лінійного програмування, теорії ймовірностей і математичної статистики з економічною постановкою задач (зокрема задачами ризикології); прогнозні моделі економічних систем; сітвові та балансові методи та моделі тощо.

Другий етап реалізують кафедри економічних дисциплін.

Третій – передбачає використання у найрізноманітніших формах економічних знань, отриманих до цього. Вирішальну роль грає тісна співпраця усіх кафедр навчального закладу та координація по дисциплінах, що вивчаються.

Частина здобутих в навчальному закладі знань з часом втрачають свою актуальність. Таким чином виникає потреба в розробці дієвої методики організації перепідготовки та підвищення кваліфікації фахівців.

Безпосередніми виконавцями цієї роботи для працівників агросектору мають бути вищі навчальні заклади, а організаторами – управління агропромислового розвитку.

Слід відмітити, що якої б структури не набула сукупність взаємопов'язаних способів та прийомів цілеспрямованого проведення роботи по збагаченню та оновленню знань спеціалістів сільського господарства, вона мусить мати законодавчу основу, бути періодичною і базуватися на науковому підході щодо збереження балансу між максимальною віддачею землі та мінімальною шкодою для неї і оточуючого середовища.

Аграрна сфера є основою продовольчої безпеки держави, тому некомпетентність в сільськогосподарському виробництві є неприпустимою. Адже знищені чорноземи є невідтворювальним ресурсом. Як власник автомобіля не має права сідати за кермо без документа, що засвідчує знання ним відповідних правил, так і власник землі (постійний чи тимчасовий) не має права використовувати її без засвоєння сукупності установлених державою норм та відповідних знань.

Ми вважаємо, що право на виробництво сільськогосподарської продукції має бути засвідчений відповідним документом (сертифікатом) державного зразка, виданий вищим навчальним закладом або відповідним органом. Випускники аграрних ВНЗ такий документ отримують разом з дипломом, а всі інші – після проходження на-

лежного курсу навчання. Термін дії сертифіката – п'ять років. Для продовження строку потрібно пройти курси підвищення кваліфікації. Освітня сертифікація є не примхою збоку держави, а необхідністю продиктованою продовольчою та екологічною безпекою.

Висновки з даного дослідження. У статті узагальнено теоретичні положення та розроблено нові заходи удосконалення якісних та кількісних характеристик кадрового потенціалу АПК. Одержані результати дослідження дозволяють зробити наступні висновки:

1. Велика роль у розвитку аграрного сектора, як і всіх інших, належить людському капіталу, особливо його складовій – набутим знанням. Тому, якщо держава прагне досягти економічного прогресу, вона повинна забезпечити умови підготовки висококваліфікованих спеціалістів.

2. Встановлено, що домінуюче значення в процесі набуття знань має фахова освіта. В силу низки причин вітчизняна вища освіта потребує змін. Для розв'язання цих проблем доцільно

використати методики поширені в економічно розвинутих країнах. Важливою на сьогодні є також проблема фінансування освіти. Частково розв'язати її можна шляхом використання власних ресурсів.

3. З'ясовано, що якісні показники праці фахівців-аграріїв в умовах багатовекторної виробничої діяльності, в значній мірі залежать від їх економічної грамотності. Тому доцільно ВНЗ аграрного профілю розробити заходи на підвищення якості економічної підготовки всіх спеціалістів особливо в надбанні організаційно-економічних знань. Для реалізації цих завдань в статті пропонується спеціально розроблений план.

4. Для забезпечення ефективності господарювання суб'єктів аграрної сфери доцільно її фахівцям систематично підвищувати професійний та кваліфікаційний рівні на базі аграрних вищих навчальних закладів. Також з метою гарантування продовольчої та екологічної безпеки держави пропонується ввести на державному рівні освітню сертифікацію агровиробників.

Список літератури:

1. Капелюшников Р.И. Современные буржуазные концепции формирования рабочей силы (критический анализ) / Р.И. Капелюшников. – М.: Наука, 1981. – 276 с.
2. Михайлова Л.И. Экономические основы формирования человеческого капитала в АПК. – Суми: Видавництво «Довкілля». – 2003. – 326 с.
3. Теория и методика профессиональной освіти: навч. посіб. / З.Н. Курлянд, Т.Ю. Осипова, Р.С. Гурін, І.О. Бартенева, І.М. Богданова; ред.: З.Н. Курлянд. – К.: Знання, 2012. – 390 с.
4. Крушельницька О.В., Мельничук Д.П. Управление персоналом. – К. Кондор, 2005 – 682 с.
5. Малік М. Кадровий потенціал аграрних підприємств: управлінський аспект / М. Малік, Г. Шпикуляк – К.: ННЦ ІАЕ, 2005. – С. 119.
6. Фугело П.М. Основні аспекти побудови Державної системи сприяння і безпеки агропідприємництва / П.М. Фугело // Збірник наукових праць ПДАТУ. – 2012. – № 20. – С. 262-267.
7. Сабуров Е.Ф. О некоторых экономических аспектах / Е.Ф. Сабуров // Вестник высшей школы. – 1988. – № 11. – С. 18-24.

Фугело П.Н.

Подольский государственный аграрно-технический университет

Фугело Н.А.

Государственный университет фискальной службы Украины

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ ЗНАНИЯ – НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ГРАМОТНОСТИ АГРАРИЕВ

Аннотация

Определены ключевые проблемы аграрного образования и пути их решения. Оценена роль профессиональных знаний в обеспечении экономического прогресса страны. Обоснована необходимость специалистов сельскохозяйственного производства в экономической грамотности и предложен план ее реализации. Разработаны предложения по методике организации переподготовки и повышения квалификации специалистов АПК и рекомендаций, касающихся образовательной сертификации агропроизводителей. **Ключевые слова:** аграрная сфера, человеческий капитал, интеллектуальные ресурсы, профессиональная грамотность, кадровый потенциал, экономические знания, образовательный сертификат.

Fugelo P.M.

Podolsky State Agrarian Technical University

Fugelo M.A.

University of State Fiscal Service of Ukraine

ECONOMIC KNOWLEDGE IS AN INTEGRAL PART OF THE PROFESSIONAL LITERACY OF AGRARIANS

Summary

The key problems of agrarian education and ways of their solution are determined. The role of professional knowledge in ensuring the economic progress of the state is assessed. The necessity for economic literacy in agricultural production specialists is substantiated and a plan for its realization is proposed. Proposals on the methods to organize retraining and advanced training of agroindustrial complex specialists and recommendations concerning educational certification of agricultural producers have been developed.

Keywords: agrarian sphere, human capital, intellectual resources, professional literacy, personnel potential, economic knowledge, education certificate.